من وا له شیعر تێدەگەم … بەختیار محەمەد

(شیعر ئاوێنەی زمانە، کە هەموو شتەکان خۆیانی تێدا دەبینن. بەڵێ، شیعر ئاوێنەی زمانە؛ یان با بڵێم: شیعر زمانێکی ئاوێنەییە، کە دەبێ هەموو شتەکان خۆیانی تێدا ببینن!).

زۆر جار شیعرێك دەبینم (دەخوێنمەوە)، وشەی جوانی لەپاڵ یەکدا ڕیز کردووە و تەنانەت وێنەی شیعریی جوانیشی تێدایە، بەڵام ماناکەی (ناوەڕۆکەکەی) قووڵ، جوان و فرەوان نییە؛ ئەمەش بۆ خوێندنەوەی بۆ خۆی بەکێشم ناکا و ڕامناکێشێ. من بڕوای تەواوم لە شیعر و ئەدەبدا بەوە هەیە، کە شێوە و ناوەڕۆك یەکتر تەواو دەکەن و دەبێ پێ بە پێ لەگەڵ یەکدا هەنگاو بنێن و لە ئاستی یەکدا بن (بڕواشم بە شیعری شێوەگەرا و فۆرمالیست نییە؛ بەو واتایەی، کە من چێژیان لێ نابینم). بەڵێ، ئەوە دەزانم، کە مەرج نییە ناوەڕۆکێکی باش، سەد لە سەد دەبێ فۆرمێکی بەرز و باشیشی هەبێ، بەڵام هیچ فۆرمێکی باش و جوان – دەتوانم بڵێم – بە بێ ناوەڕۆك و واتا و دەلالەتێکی دەوڵەمەند و قووڵ نابێ (ڕاستییەکەی فۆرم و ناوەڕۆك ئاوێتە و ئاوێزانی یەکن و هەرگیز لێك جودا نابنەوە؛ لەمەوە فۆرم واتایە و واتاش فۆرمە). لە ناو شیعر و ئەدەبدا هزر هەیە، وەك میوزیك نین، کە تەنها ڕۆحی چێژ بیانجووڵێنێ و ناخی خوێنەر (بینەر) بورووژێنن و ئاسوودەی بکەن و هەستی جوانیی پێ ببەخشن. ئەو شیعرانەی تەنیا وەك میوزیك – بە ئەبستراکت – لە خۆیان دەڕوانن، زوو دەپووکێنەوە و زوو دەمرن. شیعر تەنها ئیلهام نییە، بەڵکو فیکر و ڕۆشنبیریشە. لەپاڵ ئەمەشدا هەستی بەرزی جوانییە. بەڵێ شیعر لە جوانی و فیکر پێك دێ؛ لەمەوە ((شیعری بێگەرد)) – بەلای منەوە – جگە لە دەستەواژەیەکی بێ واتا و بێ ناوەڕۆك هیچ شتێکی دیکە نییە.

بە کورتییەکەی: زۆر دەق دەبینم (دەخوێنمەوە) فۆرمێکی جوانی هەیە، بەڵام ڕۆحێکی مردووی لە پشتە. ڕۆحێك، کە هەژارە لە ڕەهەندی واتاکان: واتای سیاسی، مێژوویی، ئەفسانەیی، ئایینیی، … تاد. شیعر، کە توانی بەرگی شیعر لەبەر هەموو شتێکدا بکا، ئەوسا دەبێتە شیعری ڕاستەقینە. شیعر خۆی لە تخووبی هەموو بەهاکانی ژیانی مرۆڤ دەدا، دەبێ وا بکا، بەڵام چۆن دەتوانێ و چۆن پێی دەوێرێ، ئەمە شتێکی دیکەیە. هەر کاتێك شیعر لە چێوەی یەك واتادا خۆی قەتیس کرد، ئەو کاتە دەبێتە شیعرێکی بێ باڵ. شیعر بە تەنها زمان نییە،

بەڵکو شیعر واتاشە (ئەو واتایەی، کە زمان بە خەسڵەتی شیعریی بەرجەستەی دەکا). شیعر زمانی تایبەتی واتاکانە. ڕاستە شیعر زمانی تایبەتی خۆی هەیە، بەڵام ئەم زمانە بەرهەمی هەست و ئاوەزی مرۆڤە. ئەو مرۆڤەی بەر لە هەر شتێك بوونەوەرێکی کۆمەڵایەتییە. شاعیر بەر لە هەر شتێك مرۆڤە، مرۆڤێکی تایبەتمەند و هەستیار. شاعیر ئەو کەسەیە، کە زمانێکی تایبەتی هەیە؛ زمانێکی تایبەت بە خۆی، کە هەست و هزرەکانی – لە قاڵبی جوانییەکی نموونەییدا – پێ دەردەبڕێ. لەمەوە جوانیی لە داهێنانی شیعر و ئەدەب دانابڕێ. شیعر ئەو زمانەیە، کە هەموو کەسێك ناتوانێ قسەی پێ بکا، جگە لە شاعیر خۆی نەبێ. شیعر زمانی شاعیرە. وەزیفەیەکی سەرەکی شیعر ئەوەیە، کە هەستی باڵا و قووڵی جوانییمان پێ ببەخشێ؛ ئەمەش شێوازی زمانی هێنینەوەی شیعرەکە دەستەبەری دەکا. زمانی شیعر چەند دەوڵەمەند بێ بە ڕەگەزەکانی خوازە و هێما و وێنە، هێندەش شیعرێکی سەرکەوتوو و سەرنجڕاکێش دەبێ. ڕاستییەکەی لەم سەردەمی قەیرانەی شیعردا، شیعر دەبێ بە سەنگینی بنووسرێ، هەرگیز زمان و دەلالەتی خواوەندانەی خۆی لەبیر نەکا. هەڵبەت شیعر زمانە، بەڵام کاتێك کە خواوەند (ئەپۆلۆ) قسە دەکا؛ کاتێك کە جوانی سروشت قسە دەکا؛ کاتێك کە خۆشی و ناخۆشی مرۆڤایەتی قسە دەکەن؛ کاتێك کە تاکی شاعیر لەجیاتی هەموومان و لەجیاتی هەموو شتێك قسە دەکا. بەڵێ شیعر زمانە، کاتێك زمان لەناو زماندا قسە دەکا؛ ئەگەر زمانی شیعر نەبێ ناتوانین وەسفی هەموو شتێك بکەین. زمانی ئاسایی ناتوانێ بە جوانی و بە تەواوی وەسفی هەموو شتێك و هەموو هەست و بیرکردنەوەیەکمان لە بەرانبەر دیاردە و شتەکاندا بۆ بکا، بۆیە لێرە زمانی شیعر (ئەدەب) وەك فریادڕەسێك دێ و لێمان قووت دەبێتەوە و یارمەتی ئەم کەموکووڕییە و دەستەپاچەییەمان دەدا (ڕاستییەکەی زمانی شیعر هەر بە زمانی سوریالیەتی خەون دەچێ، کە بە تەواوی سنووری نامومکینی زمانی بەزاندووە. واتە لەدایکبوونی زمانی شیعر ئەو ساتەوەختانەیە، کە زمان خەون بە بوونی نائاسایی خۆیەوە دەبینێ و دەیەوێ سنووری مومکینی واقیعی خۆی ببەزێنێ). لەمەوە شیعر تا ئەندازەیەکی یەکجار زۆر زمانی ئاسایی و زمانی واقیعی ژیانی مرۆڤی دەوڵەمەند کردووە. ئەم زمانە زمانێکە چێژبەخشە. زمانێکە – دەتوانم بڵێم – گۆرانی و میوزیکیشی داهێناوە؛ بۆیە‌ شیعر نەبێ، کوا گۆرانی هەیە؟ شیعر نەبێ، کوا ئیستاتیکای زمان هەیە؟ شیعر نەبێ، کوا خەیاڵی جوانیی هەیە؟ شیعر، نەبێ کوا ئەدەب هەیە؟… ڕاستییەکەی سەرەتای دەستپێکردنی ئەدەب شیعرە، نەك پەخشان. گەلگامێش و ئەلیادە و ئۆدیسە چیمان پێدەڵێن؟ ئەی خۆ دەقە ئایینییەکانیش هیچیان لە زمانی شیعر بەدەر نین! لەمەوە، ئەگەرچی

ئەمڕۆ شیعر لە پاشەکشە و قەیراندایە، بەڵام نابێ ئەم شکۆیە و ئەم ئەسڵەی خۆی لەبیر بکا: شکۆ و ئەسڵی داهێنانی زمانی ئەدەب و زمانی نووسین.

بەختیار محەمەد